

Jolanta Żółnowska^{a)*}

^{a)} The Main School of Fire Service / Szkoła Główna Służby Pożarniczej

* Corresponding author / Autor korespondencyjny: jzolnowska@sgsp.edu.pl

Necessity of Searching for a New Security Paradigm in the World of Globalisation

Konieczność poszukiwania nowego paradygmatu bezpieczeństwa w świecie globalizacji

ABSTRACT

Purpose: The aim of the paper is to present arguments in favour of the necessity of seeking a new security paradigm in the globalisation era, a world that keeps changing dynamically, entangled in a network of interconnections and at risk. The scale and type of threats that contemporary communities are confronted with continually provide new impulses to revise the security paradigm.

Introduction: The globalisation processes are transnational in nature, involve the entire international community and occur simultaneously. These processes are complex, and their impact on the security environment is equally complex. They make people aware and shape the need for security as one of the essential existential needs of societies. Efforts to find a new security paradigm in the contemporary world are part of the attempt to respond to global challenges and threats. The environment of the security entity, which is both man and the nation-state that tend to change as a result of globalisation processes, requires the implementation of in-depth analyses and a broad research perspective, which should take into account both the complexity and variability of the security phenomenon as such, as well as changes taking place in this environment.

Methodology: The paper was devised using a problem-based method based on a review of literature on the subject. Not only were the achievements of Polish science used, but also the sources presenting the results of research conducted by representatives of academia of various research provenance from Europe and the United States.

Conclusions: The new global order is aimed at assuring human security, and needs to be based on a strong cultural foundation, one consisting of common values. The postulate of seeking a new security paradigm in the world of the globalization era is a response to the challenges of the present times and threats that national societies and the international community must face. The cultural dimension of security and its axiological basis are of increasing importance here. Accordingly the global society may become a security community that shares common values, among which mutual accountability plays a particular role - both global solidarity and solidarity between people. Given the nature of ongoing processes and the changes that are taking place, some researchers support the necessity of adopting an approach to security which should be based on political science, and emphasise the necessity of working out of a paradigm characterised by a holistic approach to this issue.

Keywords: globalisation, security, accountability, international solidarity

Type of article: review article

Received: 23.10.2020; Reviewed: 26.11.2020; Accepted: 27.11.2020;

Author's ORCID ID: 0000-0001-6606-9324;

Please cite as: SFT Vol. 56 Issue 2, 2020, pp. 142–155, <https://doi.org/10.12845/sft.56.2.2020.9>;

This is an open access article under the CC BY-SA 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>).

ABSTRAKT

Cel: Celem artykułu jest prezentacja argumentów przemawiających za koniecznością poszukiwania nowego paradygmatu bezpieczeństwa w erze globalizacji, świecie dynamicznie zmieniającym się, uwikłanym w sieć wzajemnych powiązań i zagrożonym. Skala i rodzaj zagrożeń, z którymi konfrontowane są współczesne społeczeństwa, dostarczają nieustannie nowych impulsów do rewizji paradygmatu bezpieczeństwa.

Wprowadzenie: Procesy globalizacji mają charakter ponadnarodowy, obejmują całą społeczność międzynarodową i zachodzą równocześnie. Są to procesy złożone i równie złożone jest ich oddziaływanie na środowisko bezpieczeństwa. Uświadamiają one i kształtują potrzebę bezpieczeństwa jako jedną z podstawowych potrzeb egzystencjalnych społeczeństw. W próbę odpowiedzi na globalne wyzwania i zagrożenia wpisują się wysiłki związane z poszukiwaniem nowego paradygmatu bezpieczeństwa współczesnego świata. Zmieniające się w wyniku procesów globalizacji otoczenie podmiotu bezpieczeństwa – człowieka i państwa narodowego – wymaga pogłębionych analiz i szerokiej perspektywy badawczej, która uwzględni zarówno złożoność i zmienność samego fenomenu bezpieczeństwa, jak i zmiany jego środowiska.

Metodologia: Do realizacji pracy posłużyla metoda problemowa oparta na analizie literatury przedmiotu. Posłużono się nie tylko dorobkiem nauki polskiej, ale i źródłami ukazującymi wyniki badań przedstawicieli środowisk akademickich o różnej proweniencji badawczej z Europy i Stanów Zjednoczonych.

Wnioski: Nowy światowy ład, którego celem jest bezpieczeństwo człowieka, musi opierać się na mocnym fundamencie kulturowym, fundamencie wspólnych wartości. Postulat poszukiwania nowego paradygmatu bezpieczeństwa w świecie ery globalizacji jest odpowiedzią na wyzwania współczesności

i zagrożenia, którym społeczeństwa narodowe i społeczność międzynarodowa muszą stawić czoła. Coraz większe znaczenie przypada tu kulturowemu wymiarowi bezpieczeństwa i jego aksjologicznej podstawie. Dzięki niej globalne społeczeństwo może stać się wspólnotą bezpieczeństwa dzielącą wspólne wartości, wśród których szczególne miejsce przypada wzajemnej odpowiedzialności – zarówno solidarności globalnej, jak i solidarności między ludźmi. Wobec charakteru toczących się procesów i dokonujących zmian, część badaczy opowiada się za koniecznością politologicznego podejścia do bezpieczeństwa i postuluje wypracowanie paradygmatu charakteryzującego się holistycznym podejściem do tej problematyki.

Słowa kluczowe: globalizacja, bezpieczeństwo, odpowiedzialność, solidarność międzynarodowa

Typ artykułu: artykuł przeglądowy

Przyjęty: 23.10.2020; **Zrecenzowany:** 26.11.2020; **Zaakceptowany:** 27.11.2020;

Identyfikator ORCID autora: 0000-0001-6606-9324;

Proszę cytować: SFT Vol. 56 Issue 2, 2020, pp. 142–155, <https://doi.org/10.12845/sft.56.2.2020.9>;

Artykuł udostępniany na licencji CC BY-SA 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>).

Introduction

Globalisation is one of the main processes that are currently shaping the security environment. It contributes to increasing prosperity, propagation of modern technologies, accelerating economic and social progress, as well as progress in various democratisation processes. Positive effects of ongoing processes associated with globalisation are accompanied by several undesired consequences, such as threats to global security [1]. In the 21st century, an interdependent world, these threats assume a global nature. They may only be counteracted by assuring security to people not only in particular countries, but also worldwide. Otherwise it is not achievable [2]. “The paradigm of security of an individual, which makes a human the main point of reference, assumes that the security of such individual is the key to global security, and this in turn implies that threats to the security of individuals give rise to fundamental threats to international security” [3, p. 223]. The environment of the security entity, which comprises both of people and the nation state, are undergoing changes arising from globalisation processes, and consequently require in-depth analyses and a broader context taking into account new aspects of security. A time is coming when “the human society will be faced by a hitherto unknown combination of old and new threats to security in such areas as nuclear proliferation, terrorism, (...), competing for non-renewable resources (mainly conventional energy sources), mass migrations, tensions between superpowers, culture, religion and civilizational clashes, as well as an intensifying gap between the world of prosperity and the world of poverty” [4, p. 141]. This clearly shows that the time of serious threats related to the climate catastrophe is inevitably approaching.

This paper is part of a debate on the global environment of security, and also an attempt at presenting arguments in favour of the necessity of searching for a new security paradigm in the era of globalisation. Searching for such a paradigm requires taking into account diverse research perspectives: referring to the achievements of not merely researchers that represent security sciences, but also allowing representatives of associated disciplines of social and humanistic sciences to voice out their opinions. The paper has been devised using the problem-based method, based on a review of literature on the subject.

Wprowadzenie

Globalizacja jest jednym z głównych procesów kształtujących obecnie środowisko bezpieczeństwa. Przyczynia się ona do podnoszenia dobrobytu, rozpowszechniania nowoczesnych technologii, przyspieszenia rozwoju gospodarczego i społecznego oraz postępu w procesach demokratyzacji. Obok pozytywnych efektów procesów globalizacji występuje cały szereg jej niepożądanych skutków w postaci zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego [1]. W XXI wieku, w świecie współzależności, zagrożenia te mają charakter globalny i można się im przeciwstawić jedynie poprzez zapewnienie bezpieczeństwa ludziom nie tylko w poszczególnych państwach, lecz na całym świecie. Inaczej nie jest ono możliwe do osiągnięcia [2]. „Paradygmat bezpieczeństwa jednostki, czyniąc człowieka głównym punktem odniesienia, uznaje, że to jej bezpieczeństwo jest kluczem do bezpieczeństwa globalnego, co implikuje, że zagrożenia dla bezpieczeństwa jednostek pociągają fundamentalne zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego” [3, s. 223]. Zmieniające się w wyniku procesów globalizacji otoczenie podmiotu bezpieczeństwa – człowieka i państwa narodowego – wymaga pogłębionych analiz oraz uwzględnienia szerszego kontekstu obejmującego nowe aspekty bezpieczeństwa. Nadchodzi czas, w którym „społeczność ludzka stanie przez nieznanym dotąd połączeniem starych i nowych zagrożeń bezpieczeństwa związanych z dziedzicami proliferacji jądrowej, terroryzmu, (...), rywalizacji o nieodnawialne zasoby (przede wszystkim tradycyjne surowce energetyczne), masowych migracji, napięć między mocarstwami, zderzeń kulturowych, religijnych i cywilizacyjnych, a także pogłębiającej się przepaści między światem dostatku i światem ubóstwa” [4, s. 141]. Nadchodzi czas poważnych zagrożeń związanych z katastrofą klimatyczną.

Niniejsze opracowanie jest głosem w refleksji nad globalnym środowiskiem bezpieczeństwa i próbą wskazania argumentów przemawiających za koniecznością poszukiwania nowego paradygmatu bezpieczeństwa w erze globalizacji. Poszukiwanie takiego paradygmatu wymaga uwzględnienia różnych perspektyw badawczych: sięgnięcia do dorobku nie tylko badaczy reprezentujących nauki o bezpieczeństwie, ale i dopuszczenia do głosu przedstawicieli pokrewnych dyscyplin nauk społecznych oraz humanistycznych. Do realizacji tej pracy posłużyła metoda problemowa oparta na analizie literatury przedmiotu.

Concept of security

A basic problem in defining security is not its ambiguity nor the vastness of the set of designates or forms of perception. The main problem is implied by the very essence of security, that undergoes changes in time and space, as well as in the consciousness [5]. A rational being, i.e. a person who is "internally integrated, having a certain amount of information, may perceive the surrounding environment in the category of threats or their absence. Such a person identifies events and phenomena as threatening or not threatening its continuity. The feeling of identity, integrity and dignity allows to adequately perceive specific influences of the surroundings, either identified or not identified as treats" [6, p. 40]. Security is not only an existential need, but it is also considered an elementary value. It includes "securing the needs related to existence, persistence, certainty, stability, identity, independence and protection of the level and quality of life" [7, p. 56]. Like any other need, security is the direct source to human activity. This is due to the fact that a need "indicates a state of deficiency, the supplementation of which is an inherent condition for the human existence and development" [7, p. 57]. The need for security may be understood as avoiding threats and situations that generate a potential threat, and reaching out for help from others may turn out to be helpful. However, the satisfaction of that need is quite frequently associated with the loss of autonomy and freedom of action, with giving up some part of one's rights in favour of specific entities, as emphasised by E. Marciniak [7].

Every person has an individual system of security priorities, which to a certain extent depend on gender, age, religious beliefs, social class, race and nationality, but also arise from origin, visions or ideas as to one's future [8]. The very process of shaping security is justified in its entire objective spectrum if the focal point of that process comprises of a specific individual or collective entity [6]. It is also possible to perceive security from the viewpoint of public good, and in this case it requires particular protection. For this reason, the state has a specific authority to interfere in affairs of the citizens [9]. The contemporary understanding of security also means looking at it through the prism of the universality of this concept. In times when all fields of human activity are becoming globalised, security is also gradually becoming a value of universal importance [10]. It is also worth emphasizing its multidimensional nature, and, as stated by J. Ziarko, "the adoption of an ontological presumption concerning the diversified and multidimensional nature of the security reality (natural, social, cultural or axiological) the object of the study is a complex whole that consists of many diverse elements, which as such are also complex. This makes security a construct that is genetically, structurally and functionally diverse, difficult to define unequivocally" [11, p. 156] and generates certain difficulties in the creation of its paradigm.

Globalisation and its challenges for security

According to Giddens, globalisation "should be comprehended as a dialectic phenomenon, under which events on one pole of the expanded relation often lead to the occurrence of different or even

Koncepcja bezpieczeństwa

Podstawowym problemem w definiowaniu bezpieczeństwa nie jest jego wieloznaczność, ani też rozległość zbioru desygnatów czy form postrzegania. Największy problem implikuje sama istota bezpieczeństwa – jako fenomenu, który zmienia się zarówno w czasie, przestrzeni, jak i w świadomości [5]. Podmiot racjonalny, jakim jest człowiek „zintegrowany wewnętrznie, posiadający pewien zasób informacji, postrzega otaczające go środowisko w kategorii zagrożeń lub ich braku. Identyfikuje zdarzenia i zjawiska jako sytuacje zagrażające bądź niezagrażające ciągłości jego trwania. Poczucie tożsamości, integralności i godności, pozwala mu na adekwatne postrzeganie specyficznych wpływów otoczenia, identyfikowanych lub nie jako zagrożenia" [6, s. 40]. Bezpieczeństwo jest jego potrzebą egzystencjalną, ale i podstawową wartością. Obejmuje ono „zabezpieczenie potrzeb istnienia, przetrwania, pewności, stabilności, tożsamości, niezależności oraz ochrony poziomu i jakości życia" [7, s. 56]. Jak każda potrzeba, bezpieczeństwo stanowi bezpośrednie źródło jego ludzkiej aktywności. Potrzeba bowiem „oznacza stan braku, którego uzupełnienie jest nieodzownym warunkiem egzystencji i rozwoju człowieka" [7, s. 57]. Potrzeba bezpieczeństwa przejawia się w unikaniu zagrożeń i sytuacji generujących potencjalne zagrożenie. Realizuje się natomiast poprzez sięganie po pomoc innych. Jej zaspokojenie wiąże się jednakże niezmiernie rzadko z utratą autonomii i swobody działania, z rezygnacją z jakiejś części własnych praw na rzecz określonych podmiotów, zauważa E. Marciniak [7].

Każdy człowiek ma swój własny system priorytetów bezpieczeństwa ukształtowany częściowo przez płeć, wiek, przekonania religijne, klasę społeczną, rasę i narodowość, a także przez pochodzenie, wizję czy wyobrażenia o własnej przyszłości [8]. Sam proces kształtowania bezpieczeństwa w całym jego przedmiotowym spektrum ma sens o tyle, o ile w centrum tego procesu znajduje się określony podmiot jednostkowy lub zbiorowy [6]. Na bezpieczeństwo można również spojrzeć jak na dobro publiczne i jako takie podlega ono szczególnej ochronie. Z tego powodu państwo posiada szczególną legitymację do ingerencji w sprawy obywatela [9]. Współczesne rozumienie bezpieczeństwa to także spojrzenie na nie przez pryzmat uniwersalności tegoż pojęcia. W dobie globalizacji wszelkich obszarów ludzkiego działania także bezpieczeństwo staje się wartością uniwersalną [10]. Warto jeszcze podkreślić jego wielowymiarowość i dodać, że „przyjęcie ontologicznej tezy o różnorodnej i wielowymiarowej naturze rzeczywistości bezpieczeństwa (przyrodniczej, społecznej, kulturowej, aksjologicznej) sprawia, że przedmiot badania to złożona całość składająca się z wielu niejednorodnych elementów, które same w sobie są również złożone. Czyni to z bezpieczeństwa byt zróżnicowany genetycznie, strukturalnie i funkcjonalnie, trudny do jednoznacznego określenia" [11, s. 156] i generuje określone trudności w tworzeniu jego paradygmatu.

Globalizacja i jej wyzwania dla bezpieczeństwa

Według A. Giddensa globalizację „należy rozumieć jako zjawisko dialektyczne, w obrębie którego wydarzenia na jednym biegunie rozsunętej relacji często powodują wystąpienie odmiennych

opposite phenomena on the other pole” [12, p. 38]. It is a historical phenomenon, which keeps developing and evolving over time. Due to globalisation processes, individuals, human communities and international entities mutually dependent on each other, create political processes on a national and international scale, generate the need for integration, and concurrently generate global threats. Globalisation is a derivative of civilization changes, development and integration of the economy and, at the same time, of many processes that contribute to the intensification of developmental differences, and as a result they give rise to a number of new, previously unknown threats [13]. Globalisation arises from intensifying interdependences and growing problems, the consequences of which may have a global reach, and thus affecting the security of international participants. This phenomenon inspires researchers and politicians to speak for the integrity of security on a universal scale [14].

Nowadays we consider the global problems to be the following: the threat of a global nuclear war or a war using new technologies to irreversibly destroy the ecosphere; present or potential international conflicts and civil wars ravaging dozens of countries, as a rule those in the Third World. Global problems include hunger, as well as the distribution and redistribution of food. In today's worlds, almost half a billion people have no access to pure potable water. Land becomes desertified. More than a billion people are threatened with their countries soon becoming uninhabitable deserts. This phenomenon is starting to affect Europe as well [15].

Besides growing poverty, a serious problem of our globe is the widening gap between the civilization-advanced regions and the backward areas, an educational disaster in countries with a high population growth and low income level; degradation of the natural environment and related consequences, such as: erosion and desertification of large areas of land, contamination of water bodies and soil as a result of the release of chemical and biological contaminants or excessive fertilisation or the use of pesticides and of other plant protection agents, emission of harmful dusts and gases, causing acid rains, the greenhouse effect, ozone hole that causes climate change, already considered today as a climatic catastrophe; depletion of non-renewable natural resources and ocean pollution (acidification). We are threatened by the great ease with which weapons of mass destruction (biological, chemical and even nuclear weapons) may be distributed. Gangs organized into criminal cartels smuggling drugs, weapons and people are also a serious threat. For years now terrorism has been perceived as an important source of threats [16]. There are also global threats related to the storage of radioactive waste. Most of these hazards, such as those related to radioactivity, remain invisible.

Globalisation processes define contemporary challenges and threats to security and, in this context, they raise awareness and the need for security as one of the essential existential needs of societies [13]. We live in a “risk society”¹ – in times when fear determines the attitude towards life and security displaces

czy wręcz odwrotnych zjawisk na drugim biegunie” [12, s. 38]. Jest to zjawisko historyczne, kształtujące się i ewoluujące w czasie. Procesy globalizacyjne czynią jednostki, zbiorowości ludzkie i podmioty międzynarodowe wzajemnie od siebie zależnymi, kreują procesy polityczne w skali narodowej i międzynarodowej, rodzą potrzebę integracji, a jednocześnie generują zagrożenia o charakterze globalnym. Globalizacja jest pochodną przemian cywilizacyjnych, rozwoju i integracji gospodarki, a także wielu procesów, które przyczyniają się do pogłębiania różnic rozwojowych i rodzą szereg nowych, nieznanych dotąd zagrożeń [13]. Globalizacja jest rezultatem pogłębiających się współzależności oraz narastania problemów, których skutki mają zasięg ogólnosiwiatowy, oddziałują zatem na bezpieczeństwo uczestników międzynarodowych. Zjawisko to skłania badaczy i polityków do opowiadania się za niepodzielnością bezpieczeństwa w skali uniwersalnej [14].

Za problemy globalne uznajemy dziś: zagrożenie globalną wojną jądrową bądź wojną wykorzystującą nowe technologie do nieodwracalnych zniszczeń ekosfery; istniejące i potencjalne konflikty międzynarodowe i wojny domowe pustoszące dziesiątki krajów, zazwyczaj Trzeciego Świata. Problemem globalnym jest głód, dystrybucja i redystrybucja żywności. W dzisiejszym świecie prawie półtora miliarda ludzi nie ma dostępu do zdrowej wody pitnej. Następuje pustynnienie ziemi. Ponad miliardowi ludzi grozi, że ich kraje wkrótce zamienią się w nienadające się do życia pustynie. Zjawisko to zaczyna dotyczyć również Europę [15].

Poważnym problemem naszego globu jest, obok narastającego ubóstwa, pogłębianie przepaści między obszarami przodującymi cywilizacyjnie i obszarami zacofanymi, katastrofa oświatowa w krajach o wysokim przyroście naturalnym i niskim poziomie dochodów; degradacja środowiska naturalnego i związane z nią konsekwencje, jak: erozja i pustynnienie wielkich połaci ziemi, skażenie wód i gleby na skutek uwalniania chemicznych i biologicznych środków trujących lub nadmiernego nawożenia czy stosowania pestycydów i innych środków ochrony roślin, emisja szkodliwych pyłów i gazów, powodujących kwaśne deszcze, efekt cieplarniany, dziurę ozonową, przyczyniających się do zmian klimatycznych określanych już dziś katastrofą klimatyczną; wyczerpywanie nieodnawialnych zasobów naturalnych i zanieczyszczenie (zakwaszenie) oceanów. Zagraża nam ogromna łatwość, z jaką może być rozpowszechniana broń masowej zagłady (broni biologicznej, chemicznej, a nawet atomowej). Poważnym zagrożeniem są też zorganizowane w kartele przestępcze bandy przemycające narkotyki, broń i ludzi. Istotnym źródłem zagrożeń jest od lat terroryzm [16]. Powstają też zagrożenia globalne związane z magazynowaniem odpadów radioaktywnych. Większość z tych zagrożeń, jak te związane z radioaktywnością, jest niewidoczna.

Procesy globalizacyjne określają współczesne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa i w tym kontekście uświadamiają i kształtują potrzebę bezpieczeństwa jako jedną z podstawowych potrzeb egzystencjalnych społeczeństw [13]. Żyjemy bowiem w „społeczeństwie ryzyka”¹ – w czasach, w których lęk

¹ The concept of “risk society” devised by the German sociologist U. Beck, is an attempt at describing the specific nature of the contemporary (post)modern community, which tries to cope with new types of threats and fears – a community forming a “global community of hazards”.

¹ Koncepcja „społeczeństwa ryzyka” autorstwa niemieckiego socjologa U. Becka jest próbą opisu specyfiki współczesnego społeczeństwa (po)nowoczesnego, które mierzy się z nowymi rodzajami zagrożeń i lęków – społeczeństwa stanowiącego „światową wspólnotę niebezpieczeństw”.

freedom and equality from the highest place on the scale of values, as emphasised by U. Beck [17]. We live in a world that A. Giddens calls a highly developed modernity, in a world that is apocalyptic, but not because it is inevitably oriented at disaster, but to a much bigger extent because it brings about such forms of risk that had been unknown to earlier generations" [12]. In this dangerous world only security matters. Security is the main goal of the game and its highest stake. It is a value that overshadows all the others [18]. Caring for security, its desiring, striving to achieve a secure status appears to be an important and global feature of modernity, as suggested K. Pielński [19]. It is thanks to modernity that the globalisation of human activity has become possible. Pre-modern, modern and postmodern countries adjoin each other on the maps of the contemporary world. The processes of globalisation are transnational in nature, involve the entire international community and occur simultaneously. Consequently, there is talk of "westernisation" or "Americanisation", which has affected, among others, Asia, Africa and Latin America. The awareness of these changes and their consequences is not easy to accept for those parts of leadership elites that wish to maintain the status quo, as well as for major parts of societies in different parts of the world.

Globalisation, along with the accompanying modernisation and democratisation preceded by the establishment of the state of law, is one of the key processes determining the development of the future world. This phenomenon is a process of developing bonds with a real global reach, such as a global system of countries. For the world as a whole, the idea behind global security today is interdependence, not fear-based deterrence. The main line of contradictions and rivalries on a global scale will determine the tensions between the rule of law and democracy, on the one hand, and aggressive religious fundamentalism, a certain kind of theocracy and autocracy on the other hand, as emphasised by A. D. Rotfeld [20].

A new multi-polar order is emerging, to some extent as an effect of the growth of the economic power of China. There is more and more talk about the crisis of liberal democracy. Z. Chaczór suggests that we are faced with a state of no order, where traditional (classic) loyalties and international relations fall apart in front of our eyes. The crisis of democracy, the collapse of the neoliberal economy and the undermining of many rules and values are used by radicals, populists and nationalists. The response to the crisis was a shift towards authoritarian traditions, aversion to strangers and to foreigners, the domination of emotions over rational arguments, becoming isolated, sovereignty, separatism, and even the need for autarky [21]. Given the nature of the ongoing processes and transformations, some of the researchers support the necessity of adopting a political science approach to security and postulate the development of a paradigm characterised by a holistic approach to this issue [22]. We live in a world whose history to date is an immeasurable source of case studies for numerous annals of security sciences, but also strict admonitions or apocalyptic warnings. We live in times when the number of crisis situations does not decrease, but their frequency and intensity tends to grow, along with the number of natural disasters, a number of low-intensity conflicts

determinuje postawę wobec życia a bezpieczeństwo wypiera wolność i równość z najwyższego miejsca na skali wartości, pisze U. Beck [17]. Żyjemy w świecie, który A. Giddens określa mianem wysoko rozwiniętej nowoczesności, w świecie, który jest apokaliptyczny i to wcale nie przez to, że nieuchronnie zmierza ku katastrofie, lecz dlatego, że niesie ze sobą takie formy ryzyka, jakich nie znały wcześniejsze pokolenia [12]. W tym niebezpiecznym świecie liczy się tylko bezpieczeństwo. Bezpieczeństwo jest głównym celem gry i jej najwyższą stawką. To wartość, która przyćmiewa wszystkie inne [18]. Dbanie o bezpieczeństwo, jego pożądanie, roszczenia do uzyskania bezpiecznego statusu wydają się być istotnym i globalnym znamiem nowoczesności, zauważa K. Pielński [19]. To dzięki nowoczesności możliwa stała się globalizacja działalności ludzkiej. Na mapach współczesnego świata sąsiadują ze sobą państwa przednowoczesne, nowoczesne i ponowoczesne. Procesy globalizacji mają charakter ponadnarodowy, obejmują całą społeczność międzynarodową i zachodzą równocześnie. Mówi się zatem o „westernizacji” czy „amerykanizacji”, która dotknęła np. Azję, Afrykę i Amerykę Łacińską. Świadomość tychże zmian i ich skutków jest trudna do zaakceptowania dla tych części elit przywódczych, które pragną utrzymać *status quo*, jak i dla dużych części społeczeństw w różnych częściach świata.

Globalizacja, obok towarzyszącej jej modernizacji i demokracji poprzedzonej kształtowaniem się państwa prawa, jest jednym z głównych procesów determinujących rozwój świata przyszłości. Fenomen ten jest procesem rozwoju więzi o autentycznie światowym zasięgu, takich jak globalny system państw. Dla świata jako całości ideą organizującą dziś globalne bezpieczeństwo jest współzależność (*interdependance*), a nie jak dotąd odstraszenie oparte na strachu. Główną linię sprzeczności i rywalizacji w skali globalnej będą wyznaczać napięcia między rządami prawa i demokracją z jednej strony a agresywnym religijnym fundamentalizmem, swoistą teokracją i autokracją z drugiej strony, pisze A. D. Rotfeld [20]. Powstaje nowy ład wielobiegunowy, częściowo wywołany wzrostem potęgi gospodarczej Chin. Coraz częściej mówi się o kryzysie liberalnej demokracji. Z. Chaczór pisze, iż mamy do czynienia ze stanem *no order*, gdzie tradycyjne (klasyczne) lojalności i powiązania międzynarodowe rozpadają się na naszych oczach. Kryzys demokracji, załamanie gospodarki neoliberalnej i podważenie wielu zasad i wartości wykorzystują radykałowie, populisci i nacjonaliści. Reakcją na kryzys stał się zwrot ku tradycjom autorytarnym, niechęć do innych i obcych, dominacja emocji nad racjonalnymi argumentami, odgradzanie się, suwerenizm, separatyzm, a nawet potrzeba autarkii [21]. Mając na uwadze charakter toczących się procesów i dokonujących zmian, część badaczy opowiada się za koniecznością politologicznego podejścia do bezpieczeństwa i postuluje wypracowanie paradygmatu charakteryzującego się holistycznym podejściem do tej problematyki [22]. Żyjemy w świecie, którego dotychczasowa historia stanowi niewyczerpane źródło case studies do licznych annałów nauk o bezpieczeństwie, ale i kategorycznych napomnień czy apokaliptycznych przestróg. Żyjemy w czasach, w których nie zmniejsza się liczba sytuacji kryzysowych, zwiększa się natomiast ich częstotliwość i intensywność, rośnie liczba klęsk żywiołowych, pojawia się szereg konfliktów

appear, which also contribute to the destabilisation of the status quo in many countries of the world [15]. On the other hand, Z. Bauman emphasises that effective counteracting the natural consequences of globalisation is beyond human reach due to uncertainty of the conditions in which individuals and communities have to act. It is the uncontrolled globalisation processes that are the source of such uncertainty [23].

The world in the globalisation era is not only a world of threats, but also “a world for which we are accountable for. After all, this is the world of the human family. In fact moral responsibility for the human fate does not end outside the country of which we are citizens. The more the world is interconnected and interdependent, the bigger the scope of everyone’s accountability for the fate of every person and the greater the responsibility of each person for the fate of all” [24, p. 6]. Efforts to find a new security paradigm an attempt at finding a response to global challenges and threats.

Security in in the globalisation era versus axiology

When considering the global security environment, cultural perspective cannot be ignored. The new global order oriented at assuring human security needs to have a strong cultural foundation, the foundation of common values. Studies of political culture can provide many important answers concerning the sources of potential threats to security in its various dimensions, especially in national and international security. “Security draws upon resources of values and norms, adopted by all actors involved in collective life, starting from individuals, through social groups, local, regional or national communities up to the international community” [25, p. 8]. Not in every case models of political culture, its values and “postulates are functionally appropriate for security. Some of them fail to keep up with the changing times, others have become excessively inflexible in a climate of conformism, superstitions, stereotypes, national egoisms, xenophobia and exclusion. Hence the necessity of in-depth learning and changing those elements of one’s own culture that stand in the way of dreams of a more just, prosperous, satisfying and dignified life” [25, p. 11].

For years now, terrorism has left its mark on the image of the global world. Effective countering of threats associated with it starts with eliminating its original causes. The polarisation of the society, discrimination and other psychological and sociological factors may increase its susceptibility to radical discourse. In this context, counteracting radicalisation is accompanied by supporting local cohesion [26]. Professor G. Pfeleiderer from Basel calls for a revision of individual stereotypes and images of the enemy. He emphasises how important a role the media message plays and how counter-effective if the policy of dividing a society into “us and them”, which is the implementation of Schmitt’s principles of identifying the enemy [27].

As anticipated by Mc Luhan, the contemporary world resembles one large, global village. We, its inhabitants, “remain in a closed system, completely dependent on the Earth and

o niskiej intensywności, które również przyczyniają się do destabilizacji sytuacji w wielu państwach świata [15]. Z. Bauman podkreśla, że skuteczne przeciwdziałanie żywiołowym następstwom globalizacji jest poza zasięgiem ludzkich możliwości z powodu niepewności, jaką nasycone są warunki, w jakich jednostkom i zbiorowościom ludzkim przyszło działać. To właśnie niekontrolowane procesy globalizacyjne są źródłem tejże niepewności [23].

Świat ery globalizacji to nie tylko świat zagrożeń, ale i „świat naszej odpowiedzialności. Bo przecież jest to świat ludzkiej rodziny. Moralna odpowiedzialność za losy ludzi nie wygasa przecież poza granicami państwa, którego jesteśmy obywatelami. I im bardziej świat jest wewnętrznie powiązany i współzależny, tym większy jest zasięg odpowiedzialności wszystkich za losy każdego i odpowiedzialności każdego za losy wszystkich” [24, s. 6]. W próbę odpowiedzi na globalne wyzwania i zagrożenia wpisują się wysiłki związane z poszukiwaniem nowego paradygmatu bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo w erze globalizacji a aksjologia

W obrazie globalnego środowiska bezpieczeństwa nie można pominąć perspektywy kulturowej. Nowy światowy ład, którego celem jest bezpieczeństwo człowieka, musi bowiem opierać się na mocnym fundamencie kulturowym – fundamencie wspólnych wartości. Wielu ważnych odpowiedzi dotyczących źródeł potencjalnych zagrożeń dla bezpieczeństwa w różnych jego wymiarach, a zwłaszcza bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, mogą dostarczyć badania kultury politycznej. „Bezpieczeństwo czerpie bowiem z rezerwuaru wartości i norm, którymi kierują się wszyscy aktorzy życia zbiorowego, począwszy od jednostek ludzkich, poprzez grupy społeczne, społeczności lokalne, regionalne czy narodowe, aż po społeczność międzynarodową” [25, s. 8]. Nie zawsze wzory kultury politycznej, jej wartości i „postulaty są funkcjonalne dla bezpieczeństwa. Niektóre nie nadążają za zmianą czasów, niektóre zeszywniały w klimacie konformizmów, zabobonów, stereotypów, egoizmów narodowych, ksenofobii i wykluczenia. Stąd konieczność dogłębnego poznania i zmiany tych elementów własnej kultury, które stoją na drodze marzeń o bardziej sprawiedliwym, dostatnim, satysfakcjonującym i godnym życiu” [25, s. 11].

Na obrazie globalnego świata swoje piętno od lat odciska terrorizm. Skuteczne przeciwstawienie się zagrożeniom z nim związanym rozpoczyna się od eliminowania jego pierwotnych przyczyn. Polaryzacja społeczeństwa, dyskryminacja oraz inne czynniki psychologiczne i socjologiczne mogą zwiększać jego podatność na radykalny dyskurs. W tym kontekście przeciwdziałanie radykalizacji idzie w parze ze wspieraniem spójności społecznej [26]. Profesor G. Pfeleiderer z Bazylei postuluje rewizję własnych stereotypów i obrazów wroga. Podkreśla, jak ogromną rolę odgrywa przy tym przekaz medialny i jak kontrskuteczna jest polityka dzielenia społeczeństwa na „my i oni”, stanowiąca realizację Schmittowskiej zasady wskazania wroga [27].

Współczesny świat, jak przewidywał McLuhan, przypomina wielką, globalną wioskę. My, jej mieszkańcy „znajdujemy się w systemie zamkniętym, całkowicie uzależnieni od Ziemi

dependent on each other, necessary for us and the future generations to continue living. Everything that separates us is infinitely less important than what binds us and the danger that unifies us" [28, p. 32]. Common actions in the global environment have to unite. The EU Security Strategy for 2020–2025 postulates that activities to unite joint efforts result in a security union [26]. "The time has come to defend everything that has been achieved jointly in Europe at any price. Advocates of this way of thinking reject apocalyptic fear, defeatism and lack of faith in joint European good. They call for becoming concentrated on radical hope, which is expected to release new energy in Europe" [21, p. 8]. However, there are also advocates of returning to the idea of a national state with the exposition of moderate or fundamental nationalism.

The world of the 21st century is embedded in a grid of mutual ties and dependencies that human civilisation has not known so far. Z. Bauman points out that "there is no turning back – there are no local solutions to global problems, no matter how tempting such a perspective could appear" [29, p. 24].

Diverse advantages assured by globalisation include, in the first place, encouraging the reception of democracy, its principles and procedures by way of implementing a democratic political culture. The rule of law and democracy are considered a desirable form of power given the values on which they are based. "The essence of democracy is seeking solutions to conflicts by a discussion based on jointly shared moral principles, such as justice, as well as mutual respect, and not brutal force" [30, p. 19]. Democracy, as a way of governing and exercising power in rich Western societies, is not adapted to the culture, mentality and traditions of other parts of the world. The on-going transformations affect specific convictions and attitudes that provide an advantageous base for populism, and could give rise to serious consequences in the sphere of regional and global security [20]. This gives rise to serious implications for research of security in its axiological aspect.

The contemporary world, the world of global transformations and global connections, probably no longer has safe enclaves which would be free from the effects of external threats, but it is our world (the world we are responsible for) and will be such "as long as we continue to form it jointly (...) taking into account mutual validity claims, which we will endeavour to work out jointly, and on the basis of a cooperative consensus, motivate ourselves to act" [31, p. 68]. An effective response to globalisation may only be of global nature [29].

The process of globalisation has its dialectics; it often leads to fragmentation, and modernisation gives rise to resistance and protection of the traditional way of life and conservative values. On the other hand, globalisation is associated with cultural diffusion and the so-called transculturality. Diffusion, i.e. borrowing patterns and products of culture between particular communities, allows not only direct development of these communities, but to a certain extent also the development of culture in the attributive sense – i.e. culture of mankind [32]. Apologists of globalisation tend to point in particular to those of its values that create a culture free from ethnocentrism and intolerance. This arises from the fact that attitudes formed in such a culture create an environment of security, building openness, awakening the pursuit of

i uzależnieni jedni od drugich, abyśmy mogli żyć my i przyszłe pokolenia. To wszystko, co nas dzieli, jest nieskończenie mniej istotne od tego, co nas łączy i od niebezpieczeństwa, które nas jednoczy" [28, s. 32]. Jednoczyć nas mają wspólne działania w globalnym otoczeniu. Strategia bezpieczeństwa UE obejmująca lata 2020–2025 postuluje, by działania służące zjednaniu wspólnych wysiłków zaowocowały unią bezpieczeństwa [26]. „Nadszedł czas na obronę za wszelką cenę tego, co udało się w Europie wspólnie osiągnąć. Zwolennicy tego sposobu myślenia odrzucają apokaliptyczny strach, defetyzm i niewiarę we wspólne europejskie dobro. Postulują koncentrację na nadziei radykalnej, która wyzwoli w Europie nową energię" [21, s. 8]. Nie brak jednak też zwolenników powrotu idei państwa narodowego z ekspozycją umiarkowanego lub fundamentalnego nacjonalizmu.

Świat XXI wieku to świat włączony w sieć wzajemnych powiązań i zależności, jakich dotąd cywilizacja ludzka nie znała. Z. Bauman podkreśla, że „odrotu już nie ma – nie istnieją lokalne rozwiązania problemów globalnych, jakkolwiek kusząca mogłaby wydawać się taka perspektywa" [29, s. 24].

Wśród korzyści globalizacji miejsce szczególne powinny zająć sprzyjanie recepcji demokracji, recepcji jej zasad oraz procedur poprzez implementację demokratycznej kultury politycznej. Rządy prawa i demokracja to pożądana forma władzy z powodu wartości, na których się opierają. „Istotą demokracji jest rozwiązywanie konfliktów poprzez dyskusję opartą na wspólnie podzielanych pryncypiach moralnych, takich jak sprawiedliwość tudzież wzajemny szacunek, a nie przez nagą siłę" [30, s. 19]. Demokracja, jako sposób rządzenia i sprawowania władzy w bogatych społeczeństwach Zachodu, nie jest jednakże dostosowana do kultury, mentalności i tradycji innych części świata. Dokonywane tam przemiany kształtują określone przekonania i postawy, które stanowią częstokroć żyzne podłoże dla populizmu, a ten może prowadzić do groźnych konsekwencji w sferze bezpieczeństwa regionalnego i globalnego [20]. Ma to poważne implikacje dla badań bezpieczeństwa w jego aspekcie aksjologicznym.

Współczesny świat, świat globalnych przemian i globalnych powiązań, nie posiada już chyba bezpiecznych enklaw, które byłyby wolne od skutków zewnętrznych zagrożeń, ale jest on naszym światem (światem naszej odpowiedzialności) i będzie takim, „o ile będziemy go wspólnie stanowić (...) bacząc na wzajemnie wysuwane roszczenia ważnościowe, które wspólnie będziemy się starali uzgadniać, i w oparciu o wypracowany kooperacyjnie konsens motywować się do działania" [31, s. 68]. Skuteczna odpowiedź na globalizację może mieć charakter wyłącznie globalny [29]. Proces globalizacji ma swoją dialektykę; prowadzi nierzadko do fragmentaryzacji a modernizacja wywołuje opór i obronę tradycyjnego sposobu życia i konserwatywnych wartości. Jednakże z globalizacją wiąże się dyfuzja kulturowa i tzw. transkulturowość. Dyfuzja, czyli zapożyczenia wzorów i wytworów kultury pomiędzy poszczególnymi społecznościami, umożliwia nie tylko rozwój samych tych społeczności, ale i w pewnym sensie rozwój kultury w rozumieniu atrybutywnym – czyli kultury ogólnoludzkiej [32]. Apologeci globalizacji wskazują szczególnie na te jej wartości, które konstytuują kulturę wolną od etnocentryzmu i nietolerancji. W takiej bowiem kulturze dojrzewają postawy, które stwarzają środowisko bezpieczeństwa,

development, making it possible to gaze into the future instead of looking back at the past and seeking understanding for social poverty and disability there [33].

The cultural aspect of security cannot be overestimated. Changes in the security environment clearly resonate with changes in the sphere of convictions, values and attitudes. Modern societies, disillusioned with the illusion of prosperity arising from the adoption of a neoliberal foundation, tend to turn away from its values. This has been noted by the German sociologist H. Bude who even pointed to the processes of deglobalisation and who presupposes that their origins arise from social changes caused by the SARS-CoV-2 pandemic [34]. Concurrently, racial conflicts come to life again, fundamentalist narrations start to appear, as if humanity had slept through the age of Enlightenment; institutions which have survived more than one test are not experiencing a serious crises or are falling apart. The health crisis has also proven that long-known treats can evolve in a changed reality.

A special area of challenges and threats are those resulting from human actions, and which affect the entire ecosphere. Due to its consequences, climate changes are now the subject of studies not only in the field of natural sciences, but inevitably also the topic of social science studies. Our perception of these changes, our perception of the reality of the world of the globalisation era, fails to keep up with their progress and their implications. This is a very dangerous phenomenon. H. Welzer and C. Leggewie even warn that this is a cultural shock [35, p. 13]. The earth gave a deferred payment bill to its insubordinate inhabitants – a bill for damage, mismanagement, lavish use of available resources, imprudence, lack of moderation and humility. Given the scale and the profound nature of changes we had made in our natural environment, it is even postulated to create a separate era in the history of Earth and call it the anthropocene. Researchers, including the geologist J. Zalasiewicz, suggest that its beginning should be in the 1950s of the previous century [36]. The problems related to Anthropocene are clearly related to the deliberations associated with global security, because Anthropocene also belongs to the legacy of globalisation processes, and it is its undesirable side-effect. Furthermore, the Anthropocene also strongly argues for finding a solution to the issue of responsibility – individual and collective responsibility which we bear as a society and as humanity. The problem of responsibility requires clear declaration of what actions should be taken to stop the process of further devastation of the natural environment and the extermination of numerous biological species.

Given anthropogenic changes in the environment, the question of justice must also be raised. It is a central operative concept in deliberations concerning what could happen in the future: what consequences would have to be borne by various communities, and how far could they be minimised and eliminated? Who will pay for the damage caused by human activities, how will these costs be distributed and who will bear the costs of measures aimed at combatting them? It is a problem not only of social justice, but also of responsibility. It seems that preventing global changes in the environment is today an important condition for solving other urgent problems of humanity, such as maintaining

budując otwartość, rozbudzając dążenie do rozwoju, odsłaniając perspektywę spoglądania w przyszłość, zamiast oglądania się na przeszłość i poszukiwania tam zrozumienia dla społecznej nędzy i upośledzenia [33].

Aspekt kulturowy bezpieczeństwa jest nie do przecenienia. Zmiany w środowisku bezpieczeństwa wyraźnie rezonują bowiem ze zmianami obejmującymi sferę przekonań, wartości i postaw. Współczesne społeczeństwa, rozczarowane ułudą prosperity wyrosłej na neoliberalnym podłożu, odwracają się dziś od jego wartości. Zauważa to niemiecki socjolog H. Bude – wskazuje on wręcz na procesy deglobalizacji, a ich początku upatruje w zmianach społecznych wywołanych przez pandemię SARS-CoV-2 [34]. Jednocześnie odżywają konflikty na tle rasowym, rozbrzmiewają głosy z fundamentalistycznych narracji, tak jakby ludzkość przeżyła epokę Oświecenia. Instytucje, które przetrwały niejedną już próbę – dziś przeżywają poważny kryzys lub rozpadają się. Kryzys zdrowotny unaoczniał również, że znane od dawna zagrożenia mogą ewoluować w zmienionej rzeczywistości.

Szczególnym obszarem wyzwań i zagrożeń są te, które są pochodną działalności człowieka, a które dotyczą całej ekosfery. Ze względu na swoje następstwa, zmiany klimatyczne stanowią dziś przedmiot badań nie tylko nauk przyrodniczych, lecz stają się nieuchronnie także przedmiotem badań nauk społecznych. Nasz sposób postrzegania tych zmian, nasza percepcja rzeczywistości w erze globalizacji nie nadąża za ich postępowaniem i ich implikacjami. Jest to bardzo groźne zjawisko. To szok kulturowy – przestrzegają H. Welzer i C. Leggewie [35, s. 13]. Ziemia wystawiła swoim niezesubordinowanym mieszkańcom rachunek z odroczonej płatnością – rachunek za zniszczenia, niegospodarność, rozrzutne zarządzaniem zasobami, nieroztropność, brak umiaru i pokory. Wobec skali i głębokości zmian, jakich dokonaliśmy w swoim środowisku naturalnym, postuluje się nawet wydzielenie w historii Ziemi odrębnej epoki i nazwanie jej antropocenem. Badacze, wśród nich geolog J. Zalasiewicz, postulują, by za jej początek przyjąć lata 50. poprzedniego stulecia [36]. Problematyka antropocenu wpisuje się mocno w rozważania nad globalnym bezpieczeństwem, gdyż antropocen również należy do spuścizny procesów globalizacji, jest jej niepożądanym produktem ubocznym. Antropocen upomina się też stanowczo o rozstrzygnięcie kwestii odpowiedzialności – odpowiedzialności jednostki i odpowiedzialności zbiorowej, którą ponosimy jako społeczeństwa i jako ludzkość. Problem odpowiedzialności wymaga jasnej deklaracji, jakie działania należy podjąć, by powstrzymać proces dalszej dewastacji środowiska naturalnego i zagłady wielu gatunków biologicznych.

Wobec antropogenicznych zmian środowiska należy też postawić pytanie o sprawiedliwość. Jest ona centralnym pojęciem operacyjnym w rozważaniach nad tym, co może nastąpić w przyszłości: jakie skutki będą ponosiły różne społeczeństwa, na ile można je minimalizować i eliminować? Kto zapłaci za szkody wywołane działalnością człowieka, jak rozłożą się te koszty i kto poniesie koszty działań mających na celu ich zwalczanie? Jest to problem nie tylko sprawiedliwości społecznej, ale również i odpowiedzialności. Wydaje się, iż zapobieżenie globalnym zmianom środowiska stanowi dziś istotny warunek rozwiązania innych pilnych problemów ludzkości, takich jak utrzymanie pokoju czy też

peace or stopping the spread of poverty and demeaning living conditions, unworthy of human existence, states the German researcher W. Lucht by asking about the place of humans in the present world order [37]. A response to these changes must include in the first place mobilisation of the whole society, because a crisis on a global scale, such as a climate crisis, requires more, not less democracy, requires a civil society whose members consider themselves as responsible members of the community [35, p. 13]. H. Welzer, who proclaims the end of the world as we know it, recommends that the civilizational process that has allowed the creation of societies similar to ours today be continued. It is particularly important to preserve the intangible assets which we have acquired, such as freedom, the rule of law or democracy, however, to make it possible, it is necessary to change the way we use the finite resources of our planet so far. Welzer argues that “years of prosperity” are long gone [38].

The world that is about to enter the third decade of the 21st century needs to adopt a culture of self-limitation. Those who seek solutions to challenges of global modernity must also place a high price on rationality. It is an imminent feature of a “knowledge-based society”. Science must strive to popularize models of critical rationality, also beyond its own territory, as postulated by S. Filipowicz. This postulate should still be kept in mind; otherwise, the concept of knowledge-based society will become a meaningless phrase [39]. This stems from the fact that we live in times when celebrities have become unquestionable opinion leaders. Today, we look for models of solutions in the social media, instead of trying to find them in scientific authority figures. The truths of science stated by its representatives are drowned out by the noise of media and distorted in the crooked mirror of various opinions. Not many of such opinions can reach their recipients, who have a hard time in discerning them from the cacophony of information. Today, the security environment has become an information overload environment, in which any fact that is of importance reaches its recipients with great difficulty, and quite frequently does not reach them at all. So how important is it to ensure communication between the world of science and the society, and how not to distort and drown out this message? How to hear the voice of science authority figures? What can be considered as a channel of transmission of good knowledge nowadays? What is the role of the media and what is their responsibility? Such questions also need to be asked today by representatives of security sciences.

Community of security – a community of values

Deliberations dedicated to global security place a considerable importance on the axiological aspect. It is impossible to underestimate its importance in the face of the challenges and threats of the world in the 21st century. Global threats require global solutions, and these are only possible in the reality of community goals and actions. The community of security also needs to be a community of values. This is also how the authors of the EU security strategy understand it. The category of security union appears in it, which would include not only a community of objectives and activities, but also a community of values,

zahamowanie szerzenia się ubóstwa i niegodnych dla ludzkiej egzystencji warunków życia, konstatuje, stawiając pytanie o miejsce człowieka w dzisiejszym porządku świata, niemiecki badacz W. Lucht [37]. Odpowiedzią na te zmiany musi być mobilizacja całego społeczeństwa, gdyż kryzys w skali globu, a takim jest kryzys klimatyczny, wymaga więcej a nie mniej demokracji, wymaga społeczeństwa obywatelskiego, którego członkowie postrzegają siebie jako odpowiedzialne części wspólnoty [35, s. 13]. H. Welzer, głoszący koniec świata, jaki znaliśmy, pragnie, by proces cywilizacyjny, który umożliwił powstanie takich społeczeństw jak nasze współczesne, był kontynuowany. Ważne jest zwłaszcza zachowanie tych dóbr niematerialnych, które zdobyliśmy: wolności, praworządności czy demokracji, jednakże, by było to możliwe, konieczna jest zmiana dotychczasowego sposobu korzystania ze skończonych zasobów naszej planety. „Tłuste lata” już minęły – pisze Welzer [38].

Świat wkraczający w trzecią dekadę XXI wieku potrzebuje kultury samoograniczania się. W najwyższej cenie dla poszukujących odpowiedzi na wyzwania globalnej współczesności musi też być racjonalność. Jest ona cechą immanentną „społeczeństwa opartego na wiedzy”. Nauka musi zabiegać o upowszechnienie wzorców racjonalności krytycznej i to również poza własnym terytorium, postuluje S. Filipowicz. Postulat ten należy wciąż mieć przed oczami – w przeciwnym razie pojęcie *knowledge based society* stanie się pustym frazesem [39]. Żyjemy bowiem w czasach, w których liderami opinii stali się celebryci. Dziś wzorców rozstrzygnięć poszukujemy w mediach społecznościowych, a nie na wyżynach autorytetów. Prawdy nauki głoszone przez jej przedstawicieli są zagłuszane szumem medialnych doniesień i zniekształcane w krzywym zwierciadle różnych opinii. Docierają do nielicznych, z trudem wydobyte z przestrzeni kakofonii informacyjnej. Środowisko bezpieczeństwa jest dziś środowiskiem natłoku informacji, w którym to, co naprawdę istotne, z trudem, a często wcale nie dociera do swoich adresatów. Jak ważne jest zatem zapewnienie komunikacji między światem nauki a społeczeństwem i jak nie zniekształcić, i nie zagłuszyć tego przekazu? Jak usłyszeć głos autorytetów nauki? Co ma być dziś kanałem dobrej transmisji wiedzy? Jaka jest rola mediów i jaka ich odpowiedzialność? Takie pytania muszą dziś sobie stawiać również przedstawiciele nauk o bezpieczeństwie.

Wspólnota bezpieczeństwa – wspólnotą wartości

Specjalne miejsce w rozważaniach nad bezpieczeństwem globalnym zajmuje aspekt aksjologiczny. Nie sposób nie doceniać jego doniosłości wobec przytaczanych wyzwań i zagrożeń świata XXI wieku. Globalne zagrożenia wymagają globalnych rozwiązań, a te są możliwe tylko w realiach wspólnotowości celów i działań. Wspólnota bezpieczeństwa musi być również wspólnotą wartości. Tak ją również rozumieją autorzy strategii bezpieczeństwa UE. Pojawia się w niej kategoria unii bezpieczeństwa, która miałaby obejmować nie tylko wspólnotę celów i działań, ale i wspólnotę wartości, i to nie wartości deklarowanych, lecz

and not merely the declared values, but values implemented in the societies of the Member States by provision of appropriate civic education. "A real and effective security union must be a joint undertaking of all social groups. It must involve governments, law enforcement, the private sector, the education system and the citizens as such" [26, p. 25]. The European Union is still "generally perceived as one of the safest and best protected places. Yet it is impossible to be sure that this state of affairs would be maintained. A new strategy related to security union serves as a basis for the security ecosystem, which encompasses the entire European community. Belief in security being the common responsibility underlies this conviction". [26, p. 33]

A strong axiological foundation, which consists of mutual responsibility "serves as a basis for all human activities and undertakings. It forms a certain type of guide, a general orientation meant to direct human thinking and activity towards what is the most elementary, and concurrently also the most substantial and momentous. Assuming that human thinking is programmatically oriented towards the world of values, the presumption that axiological problems should be positioned right in the centre is certainly justified", also as the focal point of deliberations concerning new thinking in the vast area of the man – nature relationship, as advocated by W. Tyburski [40, pp. 17–18].

Shared values are also one of the arguments that speak for the existence of an international community. However, the implementation of these values in practice relies mainly on coordination, rather than supervision by international bodies. Thus, it is still a long way off from a situation in which a set of countries could constitute an international community *sensu stricto*. The implementation of these values is reflected in the political behaviour of individual countries, which are focused on their own national interests. According to J. Gilas, as universal values of the international community, multilateral treaties that underlie them bind countries practically in a universal way [41].

J. Świnarski provides an outline of the security globalisation process by indicating three procedural security models, comprising successively a model of community alliance based on such ethical values as the principle of no harm to the others, reciprocity and justice; model of community cohesion, based on equity, universal goodwill and charity, and finally the model of fraternal community, based on friendship, love of the neighbour and dedication [42].

According to A. Markiewicz, in attempts at forming a global order that would assure security and unify the cooperation of states, nations, communities and particular individuals, in other words the entire international community, we should base such attempts on a foundation which should:

- arise from care for human dignity and its broadly understood security;
- constitute a common moral order of the international community;
- provide justice between present and future generations, based on caring for the earth's wealth;
- justify (both from the moral and practical viewpoint) the need for constant involvement of all members of the international community in measures aimed at common good;

wartości realizowanych w społeczeństwach państw członkowskich poprzez odpowiednią edukację obywatelską. „Rzeczywista i skuteczna unia bezpieczeństwa musi być wspólnym przedsięwzięciem wszystkich grup społecznych. Uczestniczyć w nim muszą rządy, organy ścigania, sektor prywatny, system oświaty i szkolnictwa i sami obywatele” [26, s. 25]. Unia Europejska jest „nadal powszechnie postrzegana jako jedno z najbezpieczniejszych i najlepiej chronionych miejsc. Nie można jednak zakładać, że taki stan się utrzyma. Nowa strategia w zakresie unii bezpieczeństwa tworzy podstawy ekosystemu bezpieczeństwa, który obejmuje całe społeczeństwo europejskie. U jej podstaw leży przekonanie, że bezpieczeństwo jest wspólną odpowiedzialnością” [26, s. 33].

Mocny fundament aksjologiczny, na który składa się wzajemna odpowiedzialność „stanowi podstawę wszelkich działań i przedsięwzięć człowieka. Jest swego rodzaju drogowskazem, ogólną orientacją ukierunkowującą myślenie i działanie człowieka na to, co najbardziej elementarne, a jednocześnie najbardziej istotne i doniosłe. Wychodząc z założenia, iż myślenie ludzkie jest programowo ukierunkowane na świat wartości, z całą pewnością słuszne jest przekonanie, że problematyka aksjologiczna powinna znajdować się w centrum”, również w centrum rozważań na temat nowego myślenia w rozległym obszarze relacji człowiek – przyroda, za czym opowiada się W. Tyburski [40, s. 17–18].

Wspólne wartości są też jednym z argumentów na rzecz istnienia społeczności międzynarodowej. Wcielanie tych wartości w życie opiera się jednak przede wszystkim na koordynacji, a nie nadzorze organów międzynarodowych. Ciągle daleko więc do tego, by zbiór państw stanowił wspólnotę międzynarodową *sensu stricto*. Implementacja tych wartości znajduje odbicie w zachowaniach politycznych poszczególnych państw, kierujących się swoimi własnymi interesami narodowymi. Obowiązywanie wartości uniwersalnych w społeczności międzynarodowej sprawia, że formułujące je traktaty wielostronne wiążą państwa bez mała uniwersalnie – pisze J. Gilas [41].

J. Świnarski kreśli charakterystykę procesu globalizacji bezpieczeństwa poprzez wskazanie trzech procesualnych modeli bezpieczeństwa stanowionego kolejno przez model przymierza wspólnotowego osadzony na takich wartościach etycznych jak niewyrządzanie krzywdy, wzajemność i sprawiedliwość; model spójni wspólnotowej, oparty na słuszności, życzliwości powszechnej i dobroczynności i wreszcie model wspólnoty braterskiej, osadzony na przyjaźni, miłości bliźniego i poświęceniu [42].

Według A. Markiewicza ład światowy, który miałby zapewnić bezpieczeństwo i jednoczyć do wspólnego działania państwa, narody, społeczności i poszczególnych ludzi, słowem całą społeczność międzynarodową, musimy być zbudowany na fundamencie:

- wyrastającym z troski o godność człowieka i o jego szeroko pojęte bezpieczeństwo;
- stanowiącym wspólny porządek moralny społeczności międzynarodowej;
- zapewniającym sprawiedliwość między obecnymi a przyszłymi generacjami, opartą na trosce o bogactwo ziemi;
- uzasadniającym (z moralnego, jak i praktycznego punktu widzenia) potrzebę trwałego zaangażowania się

- organize international relations;
- justify (from the legal and ethical viewpoint) the need for mutual assistance to ensure worldwide respect for human rights and human dignity, security and sustainable development, as well as the need for sacrifices and self-limitations of all members of the international community, should this prove to be necessary.

This foundation must be based on international solidarity. In the era of globalisation the concept of solidarity should become a basis for moral and legal organisation of the global order [2]. As suggested by W. Tyburski: "Driven by the sense of communitarianism, the concept of solidarity supports all activities aimed at sustainable development, yet it should be emphasised that there is also a feedback loop here, because each rational activity in favour of sustainable development contributes to better and more robust solidarity and community related attitudes" [40, p. 26]. This new security consensus comprises not only an extended global solidarity, but also solidarity between people.

The essence of consensus associated with security is quite simple: we all share responsibility for the safety of each of us, and such consensus should be proven by the actions we undertake [2]. It is necessary to change attitudes, ways of thinking, achieve a culture of empathy, a culture oriented at helping others. M. Turski, a historian and journalist who survived the Holocaust, when addressing guests assembled on the occasion of an anniversary of the liberation of the Auschwitz-Birkenau concentration camp, stated that "Auschwitz did not simply unexpectedly fall out of the sky"; it was preceded by gradual stigmatisation, exclusion and discrimination of Jews. He recommended to add another commandment to our moral principles: Do not be indifferent. Do not remain indifferent when the truth is adapted to fit political needs, when the rights of the minorities are violated, the constitution is breached [43]. Z. Bauman point to the importance of human assertiveness, which "as never beforehand proves to be not only one of the most noble ethical desires, but also the desideratum of our survival; and above all, regardless of all opportunities, a realistic proposition, another chapter in the history of humankind" [29, p. 29]. In the globalised world a deficit of ethics poses a significant threat to security. The way we cope with the challenges in times of globalisation will depend on our ethical response to the concept of a single world, our global responsibility [44]. In the dramatic circumstances of the Holocaust, Janusz Korczak proclaims that "the world needs a new faith. Today Europeans have a need for such new faith, values and radical hope, as well as respect for people/individuals – based on a solid axiological foundation" [21 p. 8]. The world needs our rational action as a response to contemporary security threats. "In the first place it is necessary to reject the illusion of helplessness" [45, p. 314].

Summary

Nowadays people are faced with the necessity of coping with the consequences of processes they started themselves. Security and the interest of survival cannot be separated from the

wszystkich członków społeczności międzynarodowej w działanie na rzecz wspólnego dobra;

- porządkującym stosunki międzynarodowe;
- uzasadniającym (etycznie i prawnie) konieczność wzajemnej pomocy dla zapewnienia na całym świecie poszanowania praw i godności człowieka, bezpieczeństwa oraz zrównoważonego rozwoju, a także potrzebę wyrzeczeń i samoograniczeń wszystkich członków społeczności międzynarodowej, jeśli to będzie konieczne.

Fundament ten musi bazować na solidarności międzynarodowej. To właśnie koncepcja solidarności powinna stać się podstawą moralnego i prawnego organizowania ładu światowego w dobie globalizacji [2]. „Idea solidarności kierując się poczuciem wspólnotowości, wzmacnia wszelkie działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, ale na co zważyć również należy, istnieje tu również sprzężenie zwrotne, ponieważ każde racjonalne działanie w imię idei zrównoważonego rozwoju przyczynia się do umacniania postaw solidarnych i wspólnotowych”, pisze W. Tyburski [40, s. 26]. Ten nowy konsensus bezpieczeństwa obejmuje zarówno rozszerzoną solidarność globalną, jak i solidarność między ludźmi.

Istota konsensusu w sprawie bezpieczeństwa jest prosta: wszyscy dzielimy odpowiedzialność za bezpieczeństwo każdego z nas, a testem takiego konsensusu będzie nasze działanie [2]. Konieczne są zmiany postaw, zmiana myślenia, zmiana kultury na kulturę współodczuwania i na kulturę pomocy. M. Turski, historyk i dziennikarz, który ocalał z Holocaustu, mówił do zebranych z okazji kolejnej rocznicy wyzwolenia obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau, że „Auschwitz nie spadł z nieba”; poprzedziło go stopniowe piętnowanie, wykluczanie i stygmatyzowanie Żydów. Postulował on, by do naszych zasad moralnych dołączyć przykazanie: Nie bądź obojętny. Nie bądź obojętny, gdy prawda jest naciągana na potrzeby polityczne, gdy łamie się prawa mniejszości, konstytucję [43]. Z. Bauman wskazywał na znaczenie ludzkiej asertywności, która „jak chyba jeszcze nigdy przedtem okazuje się nie tylko jednym z najszlachetniejszych etycznych marzeń, lecz także desideratum naszego przetrwania; nade wszystko zaś, niezależnie od wszelkich szans, realistyczną propozycją, kolejnym rozdziałem w trwającej historii ludzkości” [29, s. 29]. W świecie globalizacji zagrożeniem dla bezpieczeństwa jest deficyt etyki. To, jak sobie poradzimy z wyzwaniem w czasach globalizacji, będzie zależało od naszej etycznej reakcji na ideę jednego świata, od naszej globalnej odpowiedzialności [44]. W dramatycznych okolicznościach Holocaustu Janusz Korczak głosił, że „światu potrzebna jest nowa wiara. Europejczycy potrzebują dziś właśnie tej nowej wiary, wartości i nadziei radykalnej, a także poszanowania dla człowieka/jednostki – opartych na solidnym fundamencie aksjologicznym” [21, s. 8]. Światu potrzebne jest nasze racjonalne działanie jako odpowiedź na współczesne zagrożenia bezpieczeństwa. „Najważniejsze to odrzucić złudzenie bezsilności” [45, s. 314].

Podsumowanie

Człowiek staje dziś przed koniecznością stawienia czoła skutkom procesów, które sam uruchomił. Bezpieczeństwo i interes przetrwania nie dadzą się oddzielić od postulatu odpowiedzialności

postulate of moral responsibility. How we manage in times of globalisation will depend on our ethical reaction to the concept of a single world, on our actions. This action must be a rational response to the dangers of a, interdependent world. The principle of solidarity would become the basis for the moral and legal organisation of the global order in the era of globalisation. It is mainly up to us how we write down the next pages of the history of our civilisation. It is up to us whether this will be a safe world. Global threats require global solutions, and these are only possible in conditions of community objectives and actions. The community of security must be a community of values.

Conclusions

Searching for a new security paradigm in the ever-changing global security environment means looking for a concept of rational activities in a world which is not always guided by rationality. This stems from the fact that it is formed by entities involved in a network of ideological ties currently being based on populist truths. The ideology at the service of populism is perverse and dangerous. This danger also arises from fact that it is easy to spread. Uncertainty has always stigmatised human existence, but nowadays it is fueled by people who skilfully seduce frightened communities. An important task that should be undertaken by security sciences is the exploration of dangerous phenomena oriented at seeking roots hidden in culture. Unmasking the cultural potential of threats requires adopting a perspective with political culture as a crucial area of research.

Our security needs to be based on a solid axiological foundation, because the world in the globalisation era is not only a world filled with threats, but also a world we are responsible for. However, we are far from an ethics based on the concept of a single world, instead of one being confined within national boundaries. A condition for facing the threats of the 21st century is to recognise that the only model of a safe world is a world of global accountability, solidarity and joint actions; a world we are not indifferent to. Only by implementing these values can we create a safe tomorrow.

Literature / Literatura

- [1] *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2013.
- [2] Makarewicz A., *Bezpieczeństwo człowieka oraz solidarność międzynarodowa*, w: *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, J. Symonides (red.), Warszawa 2006, 728–748.
- [3] Hampson F. O., *Bezpieczeństwo jednostki*, w: *Studia bezpieczeństwa*, P. D. Williams (red.), Kraków 2012, 225–240.
- [4] Booth K., Wheeler Nicholas J., *Niepewność*, w: *Studia bezpieczeństwa*, P. D. Williams (red.), Kraków 2012, 131–147.
- [5] Rutkowski C., *Podstawy nauk o bezpieczeństwie z elementami*

moralnej. To, jak poradzimy sobie w czasach globalizacji, będzie zależało od naszej etycznej reakcji na ideę jednego świata, od naszego działania. Działanie to musi stanowić rozsądną odpowiedź na zagrożenia współzależnego świata. Podstawą moralnego i prawnego organizowania ładu światowego w dobie globalizacji powinna stać się zasada solidarności. To od nas przede wszystkim zależy, jak zapiszemy następne karty historii naszej cywilizacji. To od nas zależy, czy będzie to bezpieczny świat. Globalne zagrożenia wymagają globalnych rozwiązań, a te są możliwe tylko w realiach wspólnotowości celów i działań. Wspólnota bezpieczeństwa musi być wspólnotą wartości.

Wnioski

Poszukiwanie nowego paradygmatu bezpieczeństwa w ciągle zmieniającym się globalnym środowisku bezpieczeństwa jest poszukiwaniem koncepcji racjonalnego działania w świecie, który nie zawsze racjonalnością się kieruje. Tworzą go bowiem jednostki uwikłane w sieci powiązań ideologicznych karmionych dziś populistycznymi prawdami. Ideologia na usługach populizmu jest przewrotna i niebezpieczna. Niebezpieczeństwo to wynika także z faktu łatwości jej rozpowszechniania. Niepewność zawsze stygmatyzowała ludzki byt, ale dziś podsycają ją ci, którzy umiejętnie uwodzą załęcznione społeczeństwa. Ważnym zadaniem jakie powinny podjąć nauki o bezpieczeństwie jest taka eksploracja niebezpiecznych zjawisk, która poszukuje ich korzeni ukrytych w kulturze. Demaskowanie kulturowego potencjału zagrożeń wymaga włączenia perspektywy politologicznej z kulturą polityczną jako istotnym obszarem badań.

Nasze bezpieczeństwo musi być oparte na solidnym fundamencie aksjologicznym, bowiem świat w erze globalizacji to nie tylko świat zagrożeń, ale i świat naszej odpowiedzialności. Jesteśmy jednakże dalecy od etyki opartej na idei jednego świata, a nie zamkniętej w obrębie narodowych granic. Warunkiem stawienia czoła zagrożeniom XXI wieku jest uznanie, że jedynym modelem bezpiecznego świata jest świat globalnej odpowiedzialności, solidarności i współdziałania – świat, który nie jest obojętny. Tylko poprzez implementację tych wartości możemy kreować bezpieczne jutro.

- naukoznawstwa. Bezpieczeństwo jako problem nauki i praktyki*, Warszawa 2018.
- [6] Drabik K., *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne w perspektywie filozoficznej*, w: *Natura bezpieczeństwa w perspektywie personalnej i strukturalnej*, K. Drabik (red.), Warszawa 2013, 35–47.
- [7] Marciniak E. M., *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa*, w: *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, S. Sulowski, M. Brzeziński (red.), Warszawa 2009, 56–65.

- [8] Williams P. D., *Badanie bezpieczeństwa. Wprowadzenie*, w: *Studia bezpieczeństwa*, P. D. Williams (red.), Kraków 2012, 1–12.
- [9] Wolanin J., *Bezpieczeństwo i ryzyko a polityka*, w: *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, S. Sulowski, M. Brzeziński (red.), Warszawa 2009, 44–55.
- [10] Mierzejewski D. J., *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach globalizacyjnych*, Toruń 2011.
- [11] Ziarko J., *Wieloparadygmatyczność nauk o bezpieczeństwie w kontekście wybranych założeń teorii społecznych*, w: *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, S. Sulowski (red.), Toruń 2015, 149–174.
- [12] Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość*, Warszawa 2012.
- [13] Mierzejewski D. J., *Bezpieczeństwo Europy ery globalizacji*, Piła 2007.
- [14] Wstęp do: *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, D. B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba (red.), Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 1997.
- [15] Lach Z., *Potencjał zagrożeń kryzysowych państw i regionów świata*, Warszawa 2010.
- [16] Ciążela H., *Podmiotowość a problemy globalne. Relacja podmiotowości sprawczej i podmiotowości moralnej*, w: *Odpowiedzialność globalna i edukacja globalna. Wymiary teorii i praktyki*, H. Ciążela, W. Tyburski (red.), Warszawa 2012, 29–38.
- [17] Beck U., *Społeczeństwo światowego ryzyka. W poszukiwaniu utraconego bezpieczeństwa*, przeł. B. Baran, Warszawa 2012.
- [18] Baumann Z., *Żyjąc w czasie pożyczonym. Rozmowy z Citlali Roviroso-Madrazo*, Kraków 2010.
- [19] Pieliniński K., *Bezpieczeństwo w myśli politycznej*, w: *Trzy wymiary współczesnego bezpieczeństwa*, S. Sulowski, M. Brzeziński (red.), Warszawa 2014, 25–39.
- [20] Rotfeld A. D., *Dokąd zmierza świat*, w: *Dokąd zmierza świat*, A. D. Rotfeld (red.), Warszawa 2008, 11–30.
- [21] Czachór Z., *Stan krytyczny UE. Analiza z pogranicza teorii kryzysu i kognitywistyki, IV Ogólnopolski Kongres Politologii, Państwo w czasach zmiany*, Lublin, 18-20.09.2018, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2018/0909/115639-abstracty-wystapien-iv-ogolnopolski-kongres-politologii-panstwo-w-czasach-zmiany.pdf> [dostęp 16.11.2020].
- [22] Sulowski S., *O nowym paradygmacie bezpieczeństwa w erze globalizacji*, w: *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, S. Sulowski, M. Brzeziński (red.), Warszawa 2009, 11–21.
- [23] Bauman Z., *O losach przestrzeni w zglobalizowanym świecie*, w: *Globalizacja i co dalej?*, S. Amsterdamski (red.), Warszawa 2004, 53–70.
- [24] Suchodolski B., *Przedmowa*, w: *Przyszłość jest w naszych rękach*, A. Peccei, przekł. I. Wojnar, przedmowa B. Suchodolski, PWN, Warszawa 1987, 5–15.
- [25] Żółnowska J., *Bezpieczeństwo w perspektywie kulturowej*, w: *Racjonalizacja zarządzania jednolitymi formacjami umundurowanymi odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne*, B. Wiśniewski, A. Czupryński, M. Gikiewicz (red.), Warszawa 2020.
- [26] Komunikat Komisji w sprawie strategii UE w zakresie unii bezpieczeństwa, COM/2020/605 final.
- [27] Pfeiderer G., *Terroranschlag in Wien: Muslime müssen tolerant sein gegen die Zumutungen der Religionskritik. Das ist das Billett für die moderne Zivilgesellschaft*, <https://www.nzz.ch/feuilleton/terroranschlag-in-wien-fundamentalismus-bekaempfen-nicht-foerdern-ld.1586035> [dostęp: 10.11.2020].
- [28] Peccei A., *Przyszłość jest w naszych rękach*, przekł. I. Wojnar, przedmowa B. Suchodolski, PWN, Warszawa 1987.
- [29] Bauman Z., *Społeczeństwo w stanie obłączenia*, przekł. J. Margański, Warszawa 2006.
- [30] Lind G., *Jak uczyć studentów wypowiadania się i słuchania innych? Wzmacnianie kompetencji moralno-demokratycznych*, w: *Edukacja demokratyczna*, K. M. Cern, P.W. Juchacz, E. Nowak (red.), Poznań 2009, 19–38.
- [31] Cern K. M., *Demokracja jako forma życia w XXI wieku*, w: *Edukacja demokratyczna*, K. M. Cern, P.W. Juchacz, E. Nowak (red.), Poznań 2009, 61–74.
- [32] Golka M., *Socjologia kultury*, Warszawa 2007.
- [33] Hołyst B., *Bezpieczeństwo. Ogólne problemy badawcze*, Warszawa 2014.
- [34] Bude zu Corona H., *Solidarität ist heute etwas, worauf wir alle angewiesen sind*, https://www.deutschlandfunkkultur.de/soziologe-heinz-bude-zu-corona-solidaritaet-ist-heute-etwas.1013.de.html?dram:article_id=472663 [dostęp: 11.11.2020].
- [35] Leggewie C., Welzer H., *Koniec świata, jak znaleźmy. Klimat, przyszłość i szanse demokracji*, Przeł. P. Buras, Warszawa 2012.
- [36] Rosol Ch., *Wird der Mensch einem Erdzeitalter seinen Namen geben? Gespräch mit dem Geologen Jan Zalasiewicz*, <https://www.bpb.de/gesellschaft/umwelt/anthropozaen/216916/gesprach-wird-der-mensch-einem-erdzeitalter-seinen-namen-geben> [dostęp: 11.11.2020].
- [37] Lucht W., *Welchen Ort hat die Menschheit in den Ordnungen der Welt? Ethische und philosophische Überlegungen zum Anthropozän*, <https://www.bpb.de/gesellschaft/umwelt/anthropozaen/216924/ethische-und-philosophische-ueberlegungen-zum-anthropozaen> [dostęp: 10.11.2020].
- [38] Jucker L., Marti B., *Die fetten Jahre sind vorbei! Interview mit Harald Welzer*, <https://oekozentrum.ch/de/blog/interview-mit-harald-welzer> [dostęp 6.09.2018].
- [39] Filipowicz S., *Krytyka. Imponderabilia i strategia*, www.pan.poznan.pl/nauki/N_212_03_Filipowicz.pdf [dostęp: 31.03.2019].
- [40] Tyburski W., *Solidarność – wartość etyki środowiskowej*, w: *Odpowiedzialność globalna i edukacja globalna. Wymiary teorii i praktyki*, H. Ciążela, W. Tyburski (red.), Warszawa 2012, 15–28.
- [41] Gilas J., *Wartości uniwersalne a normy polityczno-prawne*, w: *Dokąd zmierza świat*, A. D. Rotfeld (red.), Warszawa 2008, 109–118.
- [42] Świnarski J., *Koncepcje etyki globalnej a bezpieczeństwo europejskie*, w: *Współczesne problemy globalne a bezpieczeństwo europejskie*, J. Tymanowski (red.), Toruń 2001, 39–61.

- [43] Kozubal M., *Auschwitz: XI przykazanie: nie bądź obojętny*, <https://www.rp.pl/Historia/301279916-Auschwitz-XI-przykazanie-nie-badz-obojetny.html> [dostęp: 10.11.2020].
- [44] Singer P., *Jeden świat. Etyka globalizacji*, przekł. C. Cieśliński, Warszawa 2006.
- [45] Ash T. G., *Wolny świat. Dlaczego kryzys Zachodu jest szansą naszych czasów*, przekł. D. Chylińska, Kraków 2005.

JOLANTA ŻÓŁNOWSKA, PH.D. – assistant professor at the Main School of Fire Service, Faculty of Security Engineering and Civil Protection, also associated with the L. Koźmiński University, translator of German. In 2013 she received her Ph.D. in the Faculty of Journalism and Political Sciences of the University of Warsaw (since 2016 – the Faculty of Political Science and International Studies)

DR JOLANTA ŻÓŁNOWSKA – adiunkt w Szkole Głównej Służby Pożarniczej na Wydziale Inżynierii Bezpieczeństwa i Ochrony Ludności, związana również z Akademią L. Koźmińskiego, tłumaczka j. niemieckiego. W 2013 roku uzyskała doktorat na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego (od 2016 roku – Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych).